

KAPAK RY. PUHEENVUORO KAPAK-SEMINAARISSA 20.10.2015

Arvoisa ministeri Berner, hyvät kanssakehittäjät.

Tervetuloa Kansallisten palvelujen kehittäjät KAPAK ry:n syysseminaariin. Olemme täällä Suomalaisella Klubilla, josta aikanaan kumpusi merkittävä voima siirryttäessä armollisen tsaarin alamaisuudesta kansalaisyhteiskuntaan. Olisi väärin väittää digitaalisen murroksen merkitystä yhteiskunnalle yhtä perinpohjaiseksi mullistukseksi. Yhtä väärin olisi kuvitella, että talouden ja tekniikan kehitys etenisi viivasuoraan, ja että voisimme kansallisesti pärjätä rakenteilla, käytännöillä ja toimintakulttuurilla, joiden perustat ovat jo sulaneet alta.

KAPAK syntyi todella konkreettiseen tarpeeseen. Olimme joutuneet huomaamaan yhä uudestaan, että hyvästä tahdosta huolimatta me täällä istuvat ja muut julkisen ja yksityisen yhteistyötä tekevät emme osanneet toimia tuloksekkaimmalla ja parhaat vaikutukset tuovalla tavalla. Päätimme yhdistää voimamme, jakaa parhaat käytännöt kaikille osallisille yli sektorirajojen - ja myös toimia unilukkarina torkahtaneiden toimijoiden suuntiin.

Sadoissa kohtaamisissa olemme halunneet luoda lujaa uskoa miljardiluokan vaikuttavuuteen, aivan käsillä olevilla toimenpiteillä. Millään yksittäisellä hankkeella tai säädöksellä ei siihen voida päästä. Siksi olemme koonneet tärkeimmät julkisyksityistä yhteistyötä digitalisaatiossa edistävät asiat KAPAK:in teeseiksi.

1. Julkisessa digitaalisessa tarpeessa selvitetään aina mahdollisuus markkinaehtoiseen toteutukseen

2. Viranomainen kertoo julkista tarvetta täyttävästä palvelusta tarvitsijalle

3. Avoimet rajapinnat tehdään ensimmäiseksi

Voidaanko toimimalla näin saavuttaa merkittävää vaikuttavuutta? Insinöörimäinen tarkastelutapa on ponnahtanut viime aikoina myös poliittisesti muotiin. KAPAK:in tapauksessa matematiikka on yksinkertaista.

VAIKUTTAVUUS = YSIKKÖHYÖTY x KÄYTTÄJÄMÄÄRÄ x VAIKUTTAVUUSAIKA

Miten KAPAK:in teemat näyttäytyvät tämän kaavan valossa?

Yksityisesti toteutettu palvelu valmistuu lähes poikkeuksetta nopeammin - ja vaikuttaa pidempään. Sillä on sisäsyntyinen tarve saavuttaa mahdollisimman moni käyttäjä. Ja kun yksityinen palvelu palvelee asiakkaan kokonaistarvetta pelkän hallinnollisen tarpeen täyttämisen sijaan, sen yksikköhyöty on merkittävästi suurempi. Korostan tässä, että markkinaehtoinen toteutus ei rajoitu julkisin varoin ostettuun toimeenpanoon. Päin vastoin - terveessä julkisyksityisessä toimintaympäristössä useimmat digitaaliset palvelut ovat yksityisten omistamia, operoimia ja mahdollisesti kehittyneet julkisista tahdonilmauksista riippumatta.

Kansalaiset hakevat hallinnollisiin velvoitteisiin liittyen tietoa viranomaiselta. Kun viranomaisella on tasapuolisesti kaikista tavoista täyttää velvoite, käyttäjät löytävät tilanteeseensa parhaiten sopivat palvelut nopeasti, ja käyttäjämäärä kasvaa. On sanottava, että erittäin hyviä käytäntöjä julkisen ja yksityisen intressin yhdistymisestä tällä tavoin löytyy muun muassa kuntien matkailuneuvonnasta.

Kun oikein tehdään uutta digitaalista infrastruktuuria ja julkisia sähköisiä palveluita, heti tarpeen tunnistamisen jälkeen tunnistetaan, julkistetaan ja sitten toteutetaan avoimet tapahtumarajapinnat ja avoimet tietoaaineistot. Rajapintaistaminen ja avoimien alustojen tarjoaminen on mullistanut yksityisen sektorin tuottavuuden ja ketteryyden. Suuri, toivottavasti jatkossa äärimmäisen suuri, osa julkisista prosesseista ylittää sektorirajat noudatellen asiakkaan näkökulmaa tarpeesta ja toiminnasta. Kehittämisen nopeuden ja innovaatioiden mahdollistajana vain rajapintojen saatavuus ja avoimuus toimii.

Julkishallinnossa on oma kehittämisen kulttuurinsa, joka määrittää sen saadaanko poliittisista tahtotiloista, hyvää tarkoittaen säädetyistä normeista ja hankkeista vaikuttavuutta - vai ei. Kehittämisen kulttuuri on kypsä, tarkoitustaan palveleva vasta, kun riipeää etenemistä ei tarvitse perustella - ainoastaan **emme kehitä, katsotaan myöhemmin, toteutamme yksin** pitää perustella. On ollut suorastaan surullista kuulla kuinka eräät suuret, julkiset tietojärjestelmähankkeet on rakennettu niin, että katse voi kääntyä pois omasta navasta vasta vuosien päästä. On jopa väläytely, että kumppanien hakeutuminen yhteistyöhön koetaan ylimääräiseksi työksi, ja että vuosiksi täysin lukittu kehityskaari on oikeutettu. Sellaista voisi kutsua jopa riskien ja hukan maksimoinniksi. Jos maailman parhaat ja tuloksekkaimmat organisaatiot ovat aikaa sitten luopuneet monoliiteistä, mikä oikeuttaa meidän yhteisten voimavarojemme käytön sellaisiin hallinnossa?

Millaista potentiaalia yhteistyössä odottaa vapauttamistaan? Valotetaan asiaa esimerkkien kautta.

Kelpaisiko 90% säästö läpimenoajassa rakennetun alueen lupien hakijalle? Sukupolvia vanha tuskailun aihe alkaakin näyttäytyä nykyaikaisena ja palvelevana viranomaistyönä. Samalla säästyy valtavasti asiantuntijoiden työtä sinikopioiden ja niittipistoolien parista. Pelkästään Lupapiste-palvelun kautta löydettiin 40 miljoonan säästöt, josta puolet hallinnosta eli kuntasektorin kovimman tehostuspaineen alueelta. Se tärkein kysymys kuitenkin on: onko meillä varaa olla toistamatta tuollaista menestystarinaa läpi kaikkien hallinnonalojen lupaprosessien? Ja vielä - onko meillä varaa teettää julkisin varoin täysin päällekkäisiä hankkeita aivan samojen tavoitteiden täyttämiseksi, kuten nyt tapahtuu?

Kritisoidaan samalla laajemminkin joihinkin julkisen sektorin nurkkiin pesiytynyttä kumppanuuden hylkimisen kulttuuria. Miksi vaikkapa Patentti- ja rekisterihallitus halusi kehittää oman sähköisen yrityksen perustamisen palvelun, vieläpä hylkien jo markkinoille vakiintuneita palveluita pitämällä rajapintansa edelleen visusti suljettuina? Samanlaisia kysymyksiä herää Verohallinnon rajapintojen suhteen. Valtava tietotekninen hanke sitoo varmasti resurssit. Kysynkin vain - minä vuonna on sitten se oikea aika huomioida kumppanien potentiaali avaamalla rajapinnat tai mainitsemalla yksityisistä, julkisen velvoitteen toimeenpanoon osallistuvista yrityksistä omassa tiedotuksessa? Jokainen odotettu vuosi on hukattu vuosi vaikutuksesta, tässä tapauksessa muun muassa pimeän työn ehkäisemisestä.

Entä sähköinen allekirjoitus? On kulunut jo 12 vuotta siitä, kun julkisessa asiointissa ryhdyttiin lain velvoittamana hyväksymään sähköisesti allekirjoitetut asiakirjat. Unohtui vain, että viranomais- ja sote-ammattilaiskentän ulkopuolella ei ollut mitään keinoa tehdä sähköisiä allekirjoituksia - eikä ole julkisesti liikkeellelasketuin välinein vieläkään. Yksityiset kehittäjät tarttuivat haasteeseen ja toivat allekirjoituspalvelut kansalaisten ja yritysten käyttöön. Valitettavasti vieläkään, paperivyöryn allakaan, viranomaiset eivät kerro mahdollisuudesta asiakkailleen. Olisi jo aika, sillä erittäin varovasti arvioitu 50 miljoonan vuosittaisen yksityisen sähköisen allekirjoituksen hyöty on vähintään puoli miljardia euroa turhan työn poistona ja talouden nopeutumisenä.

Miltä maistuu muutama tuhat hukkaamatta jäänyttä henkilötyövuotta suhdannealhossa kamppailevalle rakentamisen toimialalle? Tilaajavastuuelvoitteiden sähköinen alusta, tilaajavastuu.fi pelasti alan valtavalta hallinnolliselta suoneniskulta, ja toisaalta mahdollisti varsinaisen tahtotilan, yhä vastuullisemman työskentelyn kehittymisen.

Aina ei ole kyse viranomaisen rajapinnoista tai tahtotiloista. Julkiset hankintamenettelyt pakottavat edelleen todelliseen haaskaukseen esimerkiksi kuntien palveluhankinnoissa. Vaikkapa palautteenhallinnan palvelu - kenenkään etu ei voi olla se, että hallinnossa käytetään ruokottomia määriä ihmisten työtä tietokoneilla kerätyn palautetiedon muokkaamiseen ja kopioimiseen. Miksi? Koska jokainen kunta, jokainen hankintayksikkö aprikoi aivan itse millainen palvelu olisi heidän tarpeeseensa näppärä, eikä naapurissa hyväksi osoittautunutta hankintaa saa peesata. Hankintaohjauksella olisi tässäkin mahdollisuus säästää vähintään kymmeniä henkilötyövuosia täysin tuottamattomasta työstä.

Kritiikkien perään on syytä nostaa muutama huima potentiaali. Kun hallinnossa pohditaan asumisen tietovarantojen kehittämistä, markkinoilla on jo toimivia ratkaisuja vain laajamittaista hyödyntämistä odottamassa. Asumisen tiedon tallentaminen vain kertaalleen on arkipäivää esimerkiksi Kanava-tiedonhallinnassa - miksei se ja moni muu olemassa oleva ratkaisu voisi olla julkisen tarpeen täyttäjää kalliin ja hitaan erilliskehittämisen sijaan? Palveluväylä ei katso sektorirajaa, jos väärin normein ei sitä ruunata.

Roimaa reagointikykyä ja laajan kuvan hahmotusta edustaa myös kotitalouden työllistämistä digitalisoineen palkkaus.fi:n Palkkaa pakolainen -palvelu. Siitä kuulemme lisää hiukan tuonnempana.

Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä, joissa julkinen tarve ja markkinaehtoinen toteutus ovat lunastaneet ja lunastamassa aiemmin mahdolltomaksi luultuja vaikutuksia.

Ei ole kohtuullista olettaa, että jokaisessa virastossa, kunnassa tai yrityksessä on ehjä ja kantava visio kokonaisuudesta. Siksi tervehdin ilolla kokeilukulttuurin ja innovatiivisten hankintojen nostamista keinovalikoimaan. Tarvitaan kuitenkin vielä monta askelta eteenpäin, jotta jatkuva, näkemyksellinen dialogi avoimen innovaation oloissa pääsee nostamaan julkisyksityisen kehittäjäyhteisön vaikuttavuuden huippuunsa. Seuraava tärkeä askel on se, että viranomaiset avaavat tarpeensa laajasti niin sanotulle tarvetarjottimelle. On varmaa, että yhdessä tarpeita työstäessä löytyy tapoja toteuttaa ainakin osa palveluista vaikuttavammin ja tehokkaammin kuin vuosia viranomaisen budjettirajoitetulla tiekartalla odotuttaen. Samalla voi ratketa moni sirpaleisen hankintakulttuurin ja liiallisen hankintaan liittyvän hallintokuorman ongelma.

Hyvät suomalaiset työntekijät.

Digitalisaatio hävittää työtä Suomesta. Se vetäisee maton monen perinteisen virkamiehen ja työntekijän ammatin alta. Äärimmillään alustayrityksen markkina-arvo voi olla miljardeja alle sadan työntekijän voimin. Joka tapauksessa työ tiivistyy verkoston keskusyrityksiin ja ohjelmallisen sekä fyysisen robotiikan yrityksiin. Yhteinen haasteemme on ehkäistä kansallinen tyhmistyminen, ja mahdollistaa uuden työn syntyminen.

Seuraavina vuosina ratkaistaan kertykö tieto ja osaaminen suomalaisiin käsiin. Meillä on rakentumassa kirkkaat periaatteet oikeudesta omaan tietoon henkilökohtaisella tasolla, mutta olemme lähes antautuneet kansallisella tasolla. Ei ole samantekevää onko vaikkapa paikkatietovaranto Googlen kehitystoiminnan moottorina vai omassa hallinnassa. Kansallinen palveluväylä voi tuoda yhden tärkeän elementin kääntää kehitys kansantaloutemme voimaksi. Siksi KAPAK:in jäsenyrityksistä muun muassa Tilaajavastuu, Palkkaus ja Onnistuu ovat kiinnittymässä siihen, ja suomalainen paikkatietoklusteri muun muassa Siton ja Dimenteqin kautta on jo vahvasti osana sitä muun muassa suomi.fi -palvelukartan takana.

Joudumme ratkomaan epätäydellisen tilannekuvan ja resurssiniukkuuden keskellä haasteita, jotka vaikuttavat kansalaisten arkeen ja julkisen sektorin tuottavuuteen jopa vuosikymmenten ajan. Kun "digitaalisuus edellä" on tulossa julkishallinnon asioinnin kehittämisen ohjenuoraksi, toistuvana kiistan aiheena on palvelujen digitalisaation ja asioinnin sähköistämisen vastakkainasettelu. Vastakkain eivät tosiasiasa ole paperinen, sirpaleinen nykytila ja kokonaisdigitalisaation tuoma utopia. On ehdottomasti digitalisoitava kokonaisprosesseja väkevästi, mutta rinnalle on heti on tuotava mahdollisuus asioida sähköisesti kaikessa viranomaisasioinnissa, niillä keinoilla ja välineillä jotka juuri nyt ovat kansalaisten ja yritysten käytettävissä. Lisääntyvän taustatyön taakse on liian helppo piiloutua. Voin taata, että vallitsevana asiantilana oleva paperiasiointi tuottaa enemmän hukkaa ja kestämatöntä työtä kuin saman asian hoitaminen sähköisesti, vaikka sitten vanhaa prosessia muutoin noudattaen.

Nyt jos koskaan on syytä antaa suuren oppia pieniltä. Viranomaisen kehittäminen perustuu normin asettaman vaatimuksen täyttämiseen. Asiakkaalla on puolestaan kiinnostus ja tarve johonkin aivan muuhun - ja sen tarpeen täyttäminen on aina vähimmän vastuksen tie. Yhdessä kehittämällä molemmat saadaan toteutumaan, ja kaikki voittavat.

Hyvät julkisen kehityksen maksajat.

Sillä sitä me kaikki täällä olemme. Miljardilistoista puheen olleen, Iso-Britanniassa Government Digital Services -yksikön esittämää 1,7 miljardin punnan säästöä gov.uk -kehityksestä on pidetty eräissä yhteyksissä liioiteltuna. Puuttumatta kehityksen vaiheeseen ja Lontoon sisäpolitiikkaan, eräs seikka erittelyssä kiinnittää huomion. Noin puoli miljardia euroa on jätetty GDS:n ohjaustoimenpiteiden johdosta investoimatta päällekkäisiin ja kertakaikkisen typeriin hankkeisiin. On syytä kysyä onko meillä Suomessa koko julkisen sektorin kattava, voimakas ohjausmekanismi, joka estää osaoptimoimasta ja kerta kaikkiaan typeräisistä vajavaisin taidoin?

On myös aika luopua ajatuksesta, että tavoitteet olisi lupa määrittää vain viranomaiseen kohdistuvien vaikutusten tai muutosten kautta. Julkisyksityinen yhteistyö ja asiakaslähtöinen kehittäminen ovat mitä luontevimpia tapoja huomioida tuloksina jokaiseen sidosryhmään kohdistuvat vaikutukset. Silloin todennäköisyys makkelin suoltamiseen alenee olennaisesti. Vastakkainasetteluja sektorien välillä ei ole, eikä saa olla.

Kehittämisen vaikuttavuutta arvioidaan nyt kustannussäästöin tai suorittein. Kehittäjien, siis suomalaisen elinkeinoelämän, menestys mitataan kuitenkin ennen kaikkea kansainvälisessä kilpailussa. Suomalainen vanha raha on heräämässä digitalisaation mahdollisuuksiin, ja kansainväliset menestystarinat muilta digitaalisen kehittäjän aloilta ovat toistettavissa myös tekemällä byrokratian suomalaisesta versiosta kansainvälinen menestystarina. Sähköisen yhteiskunnan rakennuspalikat ovat kiinnostavia myös kansainvälisen sijoittajan silmin.

Hyvät kanssakehittäjät!

Minun ja muiden kapakilaisten tehtävä ei ole puhalttaa digitaalista hurmoshenkeä teihin. Jokainen kehitysaskel on otettava huomioiden tietoturva, varautuminen ja verkostoyhteiskunnassamme jopa huoltovarmuus. Mutta käsi sydämelle - koettelemmeko me liiallisen kehityksen rajaa, vai onko haaste enemmän uuteen ryhtymisessä, digitaalisen potentiaalın vapauttamisessa yhteistuumin?

Toivotan teille hyvää aamupäivää tärkeiden ja suuntaa näyttävien puheenvuorojen parissa. Vielä enemmän toivon, että kohtaamme pian uudelleen julkisyksityisten kehityshankkeiden parissa.

Harri Koponen
puheenjohtaja, Kansallisten palvelujen kehittäjät KAPAK ry.